

Konkurencyjność na rynku towarów i usług środowiskowych

Zofia Wysokińska

Rynek towarów i usług środowiskowych należy do najbardziej rozwojowych rynków z punktu widzenia przyrostów popytu. Jego rozwój zależy jednak w znaczącym stopniu od stopnia otwarcia, czyli stopnia liberalizacji. Oznacza to potrzebę zmniejszenia barier ograniczających dostęp do rynku, zwłaszcza w krajach rozwijających się, gdzie bariery taryfowe i pozataryfowe w handlu towarami środowiskowymi są stosunkowo wysokie i plasują się na poziomie przekraczającym 20% ad valorem. Rynek ten w krajach wysoko rozwiniętych cechuje się niskim poziomem taryf ochronnych (około 3% ad valorem). Wysiłki dalszej liberalizacji handlu podejmowane są zarówno na forum Światowej Organizacji Handlu, zwłaszcza przez Komitet Handlu i Środowiska Światowej Organizacji Handlu (WTO), ze szczególnym uwzględnieniem postanowień IV i V Międzynarodowej Konferencji Ministerialnej w Doha i Cancun. Komisja Europejska podkreśla w swych dokumentach, że ochrona środowiska przyczynia się do ogólnego zwiększenia konkurencyjności gospodarki i przedsiębiorstw unijnych, a technologie środowiskowe powinny być stosowane we wszystkich sektorach gospodarki.

Polska ma stosunkowo niewielką, ale rosnącą pozycję w analizowanym rynku. Jako kraj członkowski Unii Europejskiej powinna być zainteresowana szybkim otwarciem rynku usług środowiskowych w ramach Rundy Doha.

1. Światowy rynek towarów i usług środowiskowych

Rynek dóbr i usług środowiskowych należy do tych światowych rynków, które cechują się jedną z najwyższych dynamik przyrostu popytu w ostatnich 10–15 latach. Jego wolumen został oceniony na około 518 mld USD w 2000 r., a do roku 2010 prognozuje się jego wzrost do około 600 mld USD (WTO 1998; ITC 1999: 36). Niski i nieregularny udział handlu zagranicznego usługami środowiskowymi – światowy eksport usług środowiskowych (*environmental services*) kształtuje się dla różnych lat na poziomie zaledwie od 0,3 do 0,4% ich wytwarzania, a dla porównania światowy eksport dóbr środowiskowych (*environmental products*) to około 20% ich produkcji – wskazuje na wysokie dysproporcje w handlu towarami środowiskowymi między jego częściami produktową i usługową.

Przemysł środowiskowy (tzn. przemysł „pracujący” na rzecz ochrony środowiska) charakteryzował się przeciętnym tempem wzrostu w ostatnich

10–15 latach powyżej 10%. Dynamika jego wzrostu w krajach wysoko rozwiniętych cechowała się jednak znacznie niższym tempem, w wysokości zaledwie około 1,6–2%. W tym samym czasie roczne tempo wzrostu w krajach rozwijających się kształtowało się na poziomie około 7–8%. Analitycy oczekują ekspansji przemysłu pracującego na rzecz ochrony środowiska oraz sektora usług środowiskowych do rozmiarów powyżej 600 mld USD do roku 2010. Przewiduje się, że wzrost ten będzie zwłaszcza charakterystyczny dla krajów rozwijających się i krajów transformacji systemowej, a jego stopa wzrostu w tych krajach wyniesie około 8–12%. Można stwierdzić, że rynek usług i produktów środowiskowych w porównaniu z innymi rynkami nie jest tak duży jak rynek stali lub rynek rolny, jednak jego wielkość jest porównywalna z rozmiarami rynku farmaceutycznego oraz rynku technologii informacyjnych. Rynek towarów środowiskowych obejmuje trzy główne segmenty: wyposażenie (sprzęt techniczny), usługi środowiskowe oraz zasoby naturalne. Sprzęt techniczny obejmuje oczywiście najbardziej zaawansowane technologie, natomiast usługi środowiskowe obejmują technologie prostsze, ale znacznie bardziej powszechne. Przewidywany ponad 15-procentowy wzrost sprzedaży usług środowiskowych w ciągu ostatniej dekady to dodatkowo około 42 mld USD przyrostu popytu na rynku światowym dające zatrudnienie około 1–2 mln pracowników. Największymi producentami usług środowiskowych są kraje wysoko rozwinięte: USA (około 38% światowego rynku), Japonia (około 18%), Niemcy, Wielka Brytania, Francja, Włochy. Na Europę Wschodnią (łącznie z europejską częścią WNP) przypada zaledwie około 2% udziału (z tego na Polskę od 0,3 do 0,4%) (Wysokińska 2009: 941–948).

Rynki środowiskowe w krajach wysoko rozwiniętych są wysoce konkurencyjne z wyspecjalizowaną bazą ochrony praw konsumenta, doświadczają jednak niskiego lub nawet ujemnego wzrostu w wielu sektorach i są bardzo wrażliwe na cykl ekonomiczny. Regulacje środowiskowe są jednym z najważniejszych czynników rynkowych. Zdolność do produkcji dóbr i usług środowiskowych wzrasta dynamicznie w wielu krajach rozwijających się, głównie dzięki podjęciu współpracy z utworzonymi firmami oraz dzięki zwiększonemu popytowi na rynku wewnętrznym. Jednak tylko niewiele danych potwierdza fakt, że znajduje to również odzwierciedlenie w eksporcie.

Obecne bariery w handlu rozumiane jako tzw. cła związane (*bound tariffs*) na wiele dóbr kapitałochłonnych stanowiących bazę dla świadczenia usług w zakresie zarządzania zanieczyszczeniami, są niskie w krajach wysoko rozwiniętych (poniżej 3% dla produktów znajdujących się na liście krajów OECD). W wielu krajach rozwijających się stawki celne na te towary są relatywnie wysokie i kształtują się na poziomie od 10 do 20%. W niektórych przypadkach stawki te są szczególnie wysokie (Wysokińska 2005) W praktyce import towarów i usług środowiskowych może korzystać z wielu zachęt. Regulacje techniczne wspomagają dostosowanie towarów i usług środowiskowych w dostosowaniu do wymogów środowiskowych. Brak ujednolicenia

wymogów środowiskowych na różnych rynkach narodowych stanowi istotną barierę pozataryfową. Zwłaszcza standardy i certyfikaty wpływają na handel towarami i usługami środowiskowymi. Jednocześnie handel produktami niszowymi poszukującymi nowych rynków może być utrudniony z powodu braku właściwych standardów dla tych produktów. Tak więc importowane technologie środowiskowe powinny być przetestowane i certyfikowane przez władze lokalne na indywidualnych rynkach (Vikhlyayev 2004).

Ponadnarodowe regulacje odnoszące się do handlu zawierające wymogi uwzględniające aspekty ochrony środowiska objęte są **Ponadnarodowymi Układami Środowiskowymi** (*MEA – Multilateral Environmental Agreements*). Odnoszą się one zwłaszcza do niedyskryminacji w handlu i przejrzystości wymiany. Stopniowe znoszenie barier taryfowych i pozataryfowych ograniczających handel w świetle regulacji WTO ma miejsce jednocześnie przy wsparciu i promowaniu ochrony środowiska w ramach strategii zrównoważonego rozwoju. Regulacje WTO dotyczące transparentności wymiany tworzą warunki do komplementarności polityki handlowej oraz polityki ochrony środowiska. Dają one podstawę analizy procesów etykietowania i pakowania towarów zgodnie z wymogami środowiskowymi oraz oceny ekspertów WTO, czy nie przyczyniają się one do powstawania nowych restrykcji w handlu międzynarodowym. Podobne wymogi dotyczą również produktów związanych z bezpieczeństwem towarów i ochroną zdrowia – również w odniesieniu do tych przepisów WTO stoi na staży nietworzenia nowych barier ograniczających handel międzynarodowy. Integracja handlu i środowiska w odniesieniu do krajów rozwijających się jest jednym z priorytetowych obszarów w ramach strategii zrównoważonego rozwoju. Intensywnie tocząca się debata oraz liczne projekty pilotażowe na poziomie regionalnym i narodowym prowadzą do ewolucji w działaniach i do pierwszych widocznych wyników w tym zakresie. Staje się jasne, że integracja handlu i środowiska wymaga konkretnego mechanizmu łączącego różnorodne aspekty na poziomie krajowej i międzynarodowej działalności.

W nawiązaniu do Raportu z 5 Sesji Ministerialnej Konferencji WTO w Cancun kontynuującej prace rozpoczęte w ramach regularnej sesji Komitetu ds. Handlu i Rozwoju (CTE – Committee on Trade and Development) w okresie pomiędzy Konferencjami Ministerialnymi WTO – czwartą w Doha i piątą w Cancun, stwierdza się, że poprawa dostępu do rynku (*improved market access*) dla krajów rozwijających się jest kluczowym celem dla realizacji zrównoważonego rozwoju. Zwraca się uwagę na fakt, że w świetle Zasady z Rio de Janeiro (Rio Principle 11^{4th}) standardy środowiskowe i priorytety powinny odzwierciedlać szczególnie kontekst środowiskowy i rozwojowy, do którego się odnoszą, oraz że standardy stosowane przez niektóre kraje mogą powodować niewłaściwe i bezzasadne koszty ekonomiczne i społeczne dla innych, szczególnie dla krajów rozwijających się. Szczególnie wrażliwe na ich stosowanie są małe i średnie przedsiębiorstwa.

Wiele krajów członkowskich WTO zwraca uwagę na to, że ochrona środowiska i zdrowia stanowią legitymację dla integracji celów polityki ekologicznej i handlowej oraz że kraje mają prawo do wprowadzenia własnego właściwego poziomu ochrony środowiska zgodnie z tymi celami. Zwraca się jednak uwagę, że standardy środowiskowe powinny również oddziaływać na eksport. Celem działania nie powinno być więc obniżanie tych standardów, ale raczej umożliwienie eksporterom dostosowania do nich (kluczową rolę pełni tu pomoc techniczna, wspieranie zdolności do konkurencyjności oraz transfer technologii w celu pomocy eksporterom z krajów rozwijających się w dostosowaniu do standardów i wdrożenia odpowiednich metod produkcji). W trakcie dyskusji dotyczącej przyszłych kierunków rozwoju wielu członków WTO przywiązywało szczególną wagę do identyfikacji możliwości handlowych dla wzrostu zrównoważonego. Komitet ds. Handlu i Rozwoju (CTE) powinien wskazywać zachęty i instrumenty wspierające kraje rozwijające się w procesie identyfikacji produktów, rozwoju rynków eksportowych dla produktów przyjaznych dla środowiska (*environmentally friendly products*) w tych dziedzinach, w których wiele z tych krajów osiąga przewagę komparatywną.

2. Rynek towarów i usług środowiskowych w Unii Europejskiej

Komisja Europejska podkreśla w swych dokumentach, że ochrona środowiska przyczynia się do ogólnego zwiększenia konkurencyjności gospodarki i przedsiębiorstw unijnych, a technologie środowiskowe powinny być stosowane we wszystkich sektorach gospodarki. W samej tylko dziedzinie przemysłu ekologicznego obroty na światowym rynku produktów i usług związanych ze środowiskiem oszacowano na ponad 500 mld EUR w 2003 r. – porównywalnie do przemysłu lotniczego i farmaceutycznego – przy stałym wzroście w wysokości około 5% rocznie¹. Zwraca się szczególną uwagę na to, że na rynku światowym Europa może objąć wiodącą pozycję dzięki skoncentrowaniu się na technologiach środowiskowych, które zainteresują inne kraje. Europa jest już obecnie liderem w dziedzinie niektórych technologii środowiskowych, takich jak energia wiatru, ale konkurencja rośnie w miarę opracowywania własnych strategii przez głównych konkurentów. Przykładem jest Japonia, która postawiła sobie za zadanie osiągnięcie pozycji światowego lidera w dziedzinie technologii energooszczędnych przy szczególnym wsparciu programu *top-runner*; również Kanada ogłosiła ambitną strategię dotyczącą technologii środowiskowych, wspieraną budżetem w wysokości 1 mld CAD (Komisja Wspólnot Europejskich 2005). Podczas gdy USA i Japonia są liderami w biotechnologii i nanotechnologii, Unia Europejska ma wiodącą pozycję w technologiach środowiskowych, a Japonia zajmuje tu drugą pozycję (OECD 2007).

W UE opracowano Plan Działania w dziedzinie Technologii Środowiskowych (*The Environmental Technologies Action Plan* – ETAP), który został zatwierdzony w dniach 25–26 marca 2004 r. ETAP otrzymał następnie pozytywne opinie wielu różnych stron zainteresowanych, w tym organizacji biznesowych, podmiotów finansowych, środowisk naukowo-badawczych, organizacji pozarządowych. We wnioskach przyjętych przez Radę ds. Środowiska dnia 14 października 2004 r.², podkreślano potrzebę szybkiego wprowadzenia w życie ETAP, tak aby ekologiczne innowacje mogły się rozwijać w ramach sprawiedliwej i konkurencyjnej perspektywy rynkowej przy jednoczesnym zapewnieniu internalizacji kosztów zewnętrznych dzięki zastosowaniu wydajnego połączenia instrumentów. Należą do nich oparte na wynikach ekologiczne zamówienia publiczne, bodźce fiskalne, reforma dopłat mających znaczne negatywne skutki dla środowiska i stojących w sprzeczności ze zrównoważonym rozwojem oraz udogodnienia zmniejszające ryzyko, zwłaszcza w przypadku małych i średnich przedsiębiorstw (MSP).

Sprawozdanie Grupy Wysokiego Szczebla, której przewodniczył Wim Kok, na temat strategii lizbońskiej „Facing the Challenge” („Naprzeciw wyzwaniom”), dostarcza dodatkowego impulsu dla wdrożenia ETAP i zachęca państwa członkowskie do sporządzenia planów i terminów wdrożenia szczególnych środków.

Do końca roku 2005, państwa członkowskie założyły opracowanie własnych planów wdrożenia ETAP. Wyłonienie najlepszych rozwiązań w państwach członkowskich miało na celu udzielenie pomocy w ustanowieniu standardów i odpowiednich wskaźników oceny rozwoju i stopnia udziału technologii środowiskowych w rynku. Plany te mogłyby następnie zostać scalone na poziomie UE, stanowiąc podstawę do dalszego rozwoju współpracy między państwami w zakresie wdrażania ETAP. Państwa członkowskie podjęły działania mające na celu mobilizację dodatkowych funduszy finansowania ryzyka istniejącego w dziedzinie innowacji ekologicznych i technologii środowiskowych. Mogłoby to przyjąć formę powołania do życia funduszy inwestycyjnych ukierunkowanych na innowacje ekologiczne i technologie środowiskowe. Zielony Fundusz Inwestycyjny w Holandii i Fundusz Inwestycyjny na Rzecz Środowiska i Zarządzania Energią (FIDEME) we Francji są dobrymi przykładami efektywnych instrumentów wspierających finansowanie ryzyka istniejącego w dziedzinie innowacji ekologicznych w małych i średnich przedsiębiorstwach.

Ustalono również plany działania na rzecz ekologicznych („zielonych”) zamówień publicznych. Plany takie określają cele i standardy wspierające ekologiczne zamówienia publiczne, jak również wskazówki i praktyczne pomoce dla nabywców publicznych. Na wiosennych obradach Rady Europejskiej w 2007 r. Komisja Europejska przedstawiła sprawozdanie z wdrożenia ETAP, który miał na celu ocenę pierwszych wyników współpracy z państwami członkowskimi (Komisja Wspólnot Europejskich 2005).

3. Rynek towarów i usług środowiskowych w Polsce

W Polsce stopniowo w ostatnich latach zwiększał się udział towarów sprzyjających ochronie środowiska³ w całkowitych obrotach handlowych z około 3% do 4,5% po stronie eksportu, a po stronie importu z 5% do około 7%. Zmiany te były szczególnie widoczne zwłaszcza na kierunku europejskim.

Z kolei w imporcie Polski przyrosty te są jeszcze większe i w badanym okresie uległy zwiększeniu z 2,630 mln USD w roku 2000 do 6,058 mln USD. W roku 2005 natomiast na kierunku importu z UE osiągnięto wzrost z 2,001 mld USD do 4,766 mld USD. Zwiększenie udziału towarów sprzyjających ochronie środowiska w imporcie Polski było jeszcze większe – udział ten wzrósł z 5,4% w roku 2000 do 6,0% w 2005 r. w imporcie ogółem i wzrost z 6,7% do 8,2% w imporcie z UE. Wskazuje to na zwiększające się zainteresowanie w Polsce międzynarodowym handlem towarami sprzyjającymi ochronie środowiska naturalnego, co jest zjawiskiem bardzo pozytywnym w dobie realizacji Strategii Zrównoważonego Rozwoju i stopniowego zmniejszania barier dla poprawy dostępu do rozwojowych rynków towarów i usług środowiskowych zarówno w krajach wysoko rozwiniętych gospodarczo, jak też w krajach rozwijających się.

Światowy rynek usług środowiskowych cechował się w latach 1999–2003 wolumenem sprzedaży kształtującym się na poziomie 169–179 mld USD. Światowa produkcja wyniosła w tym okresie około 169–178 mld USD, natomiast handel usługami środowiskowymi kształtował się na poziomie około 0,3–0,4 udziału w światowym wytwarzaniu usług, co oznaczało jego wartość na poziomie 495–654 mln USD po stronie eksportu i od 519 mln do 715 mln USD po stronie importu⁴.

Światowy rynek usług środowiskowych był zdominowany przez kraje wysoko rozwinięte gospodarczo, w tym głównie kraje Europy Zachodniej, mające w nim łącznie udział około 40% w badanym okresie, przy rosnącej tendencji tego udziału od roku 2000. Spośród tej grupy krajów udział UE kształtował się w roku 2002 na poziomie 38,8%, natomiast udział EFTA odpowiednio 2%. Wśród krajów UE najbardziej liczące się udziały w światowym rynku usług środowiskowych zajmowały takie kraje, jak: Niemcy (około 9%), Wielka Brytania (około 8%), Francja (około 6%), Włochy i Holandia (po około 4%), Dania (około 3%). Ważącą pozycję w światowym rynku usług środowiskowych posiadały wśród pozaeuropejskich krajów OECD zwłaszcza takie kraje, jak USA (około 28%) i Japonia (około 13% przy lekko spadkowej tendencji w całym badanym okresie). Europa Środkowo-Wschodnia oraz europejskie kraje WNP posiadały łącznie około 2-procentowy udział w wolumenie badanego rynku, w tym udział krajów Europy Środkowej i Wschodniej kształtował się na poziomie około 1,4% w roku 2002 i cechował się tendencją silnie rosnącą w całym badanym okresie 1999–2002. Najwyższą pozycję wśród krajów Europy Środkowej i Wschodniej zajęła Polska – około 0,43% w 2002 r. i Republika Czeska – odpo-

wiednio około 0,37%, a następnie Węgry – około 0,3% (wszystkie trzy kraje przy tendencji wzrostowej tych udziałów w analizowanych latach).

Jak wynika z przeprowadzonych analiz, udział handlu usługami środowiskowymi w produkcji usług środowiskowych jest stosunkowo niewielki i nie przekracza 0,4% w handlu światowym. Łączny światowy eksport usług środowiskowych wyniósł w 2002 r. 654 mln USD przy systematycznej tendencji wzrostowej w ostatnich latach (od poziomu 495 mln USD w roku 2000). Europa Zachodnia posiadała 84% udziału w światowym eksporcie i 86% udziału w światowym imporcie tych usług, udział USA przekraczał zaledwie 3%, a Japonii około 1,3% po stronie eksportu (przy tendencji spadkowej w obu krajach) i około odpowiednio 2,5 i 2% po stronie importu (odpowiednio w Japonii przy tendencji spadkowej, a w USA wzrostowej tego udziału). Wśród krajów UE, posiadającej łącznie 70% udziału w światowym eksporcie usług środowiskowych, dominowała Francja (25% udziału w eksporcie światowym), Holandia (16%) i Belgia (12%). Kraje EFTA (przy dominującej pozycji Szwajcarii) posiadały 14% udziału w światowym eksporcie usług środowiskowych. Wymienione kraje Europy Zachodniej były również znaczącymi importerami usług środowiskowych, co świadczy o wysokim zaawansowaniu handlu wewnątrzgałęziowego usługami środowiskowymi na tym obszarze. Europa Środkowo-Wschodnia i europejskie kraje WNP posiadały około 3% udziału w światowym eksporcie i odpowiednio około 2 i 1% w światowym imporcie usług środowiskowych, przy jednoczesnej znaczącej tendencji wzrostowej po stronie eksportu. Silnie rosnący udział w eksporcie tych usług zanotowała również Estonia, która osiągnęła 0,72%. Wśród krajów Europy Środkowo-Wschodniej najwyższym udziałem w eksporcie wykazały się: Republika Czeska (0,98%), następnie Polska (0,6%) i Węgry (0,5%).

W rynku usług środowiskowych w Polsce wyróżnić można dwie duże grupy: usługi podstawowych sektorów środowiskowych oraz usługi sektorów okołosrodowiskowych. Do pierwszej grupy zalicza się gospodarkę ściekową i ochronę wód, a w sektorze tym wyróżnia się usługi rozprowadzania wody rurociągami, oprócz wody ciepłej i gorącej (PKWiU Dział 41) oraz gospodarkę ściekową (PKWiU kategoria 90.00.1), gospodarkę odpadami (obejmującą usługi wywozu śmieci i odpadów – PKWiU kategoria 90.00.2), usługi przetwarzania odpadów metalowych i złomu na bazie kontraktu (PKWiU Dział 37), usługi w zakresie handlu hurtowego i detalicznego odpadami, złomem i innymi materiałami do odzysku (51.57.10; ex51.18.12; ex52.48.12) usługi odśnieżania itp. PKWiU (kategoria 90.00.3) oraz usługi magazynowania (PKWiU podkategoria 63.12.12). Do drugiej grupy zalicza się: środowiskowe usługi B+R; doradztwo, zawieranie kontraktów i inżynierię środowiskową, usługi analiz, zbierania danych, szacunków, budownictwo, transport oraz inne usługi (w tym usługi planowania przestrzennego).

Udział Polski w światowym rynku usług oscyluje wokół 0,4–0,5%. Udział eksportu usług środowiskowych, mierzonego na bazie bilansu płatniczego,

kształtuje się na podobnym poziomie, import natomiast na poziomie w granicach 0,15–0,20%. Dodatni bilans handlowy, liczony tylko w zakresie sektorów podstawowych, daje rocznie 1 do 2 mld USD. Gdyby doliczyć do tego sektory okołoośrodkowe, dla których brakuje precyzyjnych danych w tym zakresie, dodatnie saldo obrotów usługami środowiskowymi może osiągać poziom jeszcze do 30% wyższy (orientacyjnie), chociaż w usługach badawczo-rozwojowych, projektowych czy inżynierskich saldo to będzie wyraźnie ujemne.

Analizę polskiego rynku usług środowiskowych przeprowadzono według unijnej propozycji zmiany klasyfikacji GATS/WTO, ponieważ zawiera ona w sobie całą tę klasyfikację i jest unowocześnionym prawie o dekadę jej rozszerzeniem. Daje ona podział usług na sektory podstawowe, podobnie jak klasyfikacja W/120 GATS/WTO, natomiast pozwala na bardziej dokładną dezagregację sektorów okołoośrodkowych (*cluster sectors*), stanowiących jedynie część działalności tych sektorów w zakresie przeznaczenia środowiskowego.

Eksport usług środowiskowych w przedsiębiorstwach w Polsce systematycznie wzrastał, a jego wzrost w roku 2001 w stosunku do roku 2000 wyniósł 36,3 pkt. proc., natomiast w 2003 r. w stosunku do roku 2002 niemal się podwoił, wyniósł bowiem 66,9 pkt. proc., chociaż wolumen eksportu usług środowiskowych był w całym analizowanym okresie bardzo niewielki. Wzrost eksportu sektorów środowiskowych jest procentowo średnio o około 1/3 wyższy niż wzrost ich sprzedaży na rynku krajowym. Tempo wzrostu eksportu na ogół zadawalające – średnio po kilkanaście punktów procentowych rocznie – dotyczy jednak zbyt małych wielkości i nie ma na razie istotnego wpływu na wyniki ekonomiczne.

Z analizy zbiorczych wyników ekonomicznych podmiotów gospodarczych świadczących usługi środowiskowe w Polsce wynika, że wśród wszystkich podmiotów świadczących usługi środowiskowe dominowały w badanym okresie przedsiębiorstwa osiągające zysk (od około 73% w roku 2000 do około 72% w roku 2003). Udział przedsiębiorstw osiągających dobry wynik finansowy był wysoki zarówno wśród firm dużych i średnich, jak też mniejszych, jednak wśród firm większych z punktu widzenia liczby zatrudnionych był on znacznie wyższy. Zarówno podmioty sektora publicznego, jak i prywatnego osiągające dodatni wynik finansowy dominowały wśród firm świadczących usługi środowiskowe, jednak udział firm prywatnych w tej grupie był wyższy. Mniej pozytywnym zjawiskiem jest to, że w obu analizowanych grupach (choć w mniejszym stopniu w sektorze prywatnym) udział podmiotów osiągających zysk w analizowanym okresie 2000–2003 uległ zmniejszeniu.

Jak wynika z analiz przedstawionych w raporcie, zarówno rynek środowiskowy, jak i szczególnie rynek usług środowiskowych należą do najbardziej potencjalnie rozwojowych rynków we współczesnej gospodarce światowej. Świadczy o tym wysokie tempo jego rozwoju, szczególnie w krajach transformacji systemowej oraz w krajach rozwijających się, które choć obecnie

mają jeszcze stosunkowo niewielki udział w rozwijającym się dynamicznie rynku, to tempo zmian w tym zakresie mające miejsce w tych krajach w ostatnich latach pozwala plasować je wśród potencjalnych rosnących jego uczestników.

Analitycy rynku środowiskowego oczekują ekspansji przemysłu pracującego na rzecz ochrony środowiska oraz sektora usług środowiskowych do rozmiarów powyżej 600 mld USD do roku 2010, w którym to potencjale przyrostowym udział krajów transformacji systemowej Europy Środkowej i Wschodniej oraz krajów WNP, głównie Rosji, może być perspektywicznie stopniowo coraz bardziej znaczący. Przewiduje się bowiem, że wzrost ten będzie zwłaszcza charakterystyczny dla krajów rozwijających się oraz krajów transformacji systemowej, a stopa wzrostu w tych krajach wyniesie około 8–12%.

Kraje Europy Zachodniej oraz inne kraje wysoko rozwinięte są wprawdzie dominującymi udziałowcami światowego rynku usług środowiskowych, jednak przy silnie spadkowej dynamice rozwoju eksportu tych usług w ostatnich latach. Ze względu na rosnące koszty działalności w sektorach usług środowiskowych w tych krajach, co wynika głównie z wysokiego poziomu płac, można oczekiwać w najbliższych latach zwiększenia ekspansji i lokat inwestycyjnych firm z krajów Europy Zachodniej (w tym głównie z krajów UE, takich jak Francja, Holandia i Belgia, oraz ze Szwajcarii), jak i z innych gospodarek wysoko uprzemysłowionych zarówno w krajach rozwijających się, jak też w krajach, które dokonały w ostatnim okresie transformacji systemowej. Należą do nich zwłaszcza kraje naszego regionu Europy Środkowej i Wschodniej, w tym głównie najwięksi producenci usług środowiskowych na tym obszarze, do których należą Polska, Republika Czeska, Estonia i Rosja.

O lepszym i poprawiającym się dostępie do światowego rynku środowiskowego świadczy już dokonana wcześniej liberalizacja handlu w ramach krajów OECD, zgodnie z wymogami WTO, jak również w znacznie wolniejszym tempie, ale też mająca miejsce liberalizacja handlu w krajach rozwijających się.

Wolumen rynkowy krajów rozwijających się w zakresie usług środowiskowych można oszacować na około 8,5% udziału w rynku światowym, przy stałej tendencji wzrostowej w ostatnich latach. Ich udział w światowym eksporcie i imporcie tych usług oscyluje wokół 6–7% udziału w handlu światowym, natomiast w światowej produkcji usług środowiskowych przekracza 8% udziału, co świadczy o rosnących tendencjach angażowania się zarówno rodzimych producentów usług środowiskowych w tych krajach, a w większym jeszcze stopniu o rosnących inwestycjach zagranicznych (z krajów wysoko rozwiniętych) w tym potencjalnie jednym z najbardziej dynamicznie rozwijającym się sektorze światowej gospodarki⁵.

4. Wnioski

Jak wynika z przedstawionej analizy, zarówno rynek dóbr środowiskowych, jak i rynek usług środowiskowych należą do najbardziej potencjalnie rozwojowych rynków we współczesnej gospodarce światowej ze szczególnym uwzględnieniem obszaru Unii Europejskiej.

Zaznacza się również wysokie tempo jego rozwoju, szczególnie w krajach transformacji systemowej oraz w krajach rozwijających się, które choć obecnie mają jeszcze stosunkowo niewielki udział w rozwijającym się dynamicznie rynku, to tempo zmian w tym zakresie obserwowane w tych krajach w ostatnich latach pozwala plasować je wśród potencjalnych rosnących jego uczestników.

Polska jako kraj członkowski UE powinna włączyć się aktywnie z produkcją i sprzedażą w rozwijające się dynamicznie segmenty tego rynku i czerpać z tego tytułu korzyści, przyczyniając się równocześnie do poprawy stanu środowiska naturalnego w najbardziej potrzebujących tego typu produktów i technologii krajach świata.

Informacje o autorce

Prof. dr hab. Zofia Wysokińska – kierownik Katedry Gospodarki Światowej i Integracji Europejskiej na Uniwersytecie Łódzkim.

E-mail: zofwys@gmail.com.

Przypisy

- ¹ Adrian Wilkes (European Committee of Environmental Technologies Suppliers Associations) – prezentacja podczas Zielonego Tygodnia w czerwcu 2004 r.
- ² *Clean, Clever, Competitive* – szanse dla ekologicznie wydajnych innowacji w ramach procesu lizbońskiego.
- ³ Towary sprzyjające ochronie środowiska zostały sklasyfikowane jako 3 podstawowe grupy: towary i usługi odnoszące się do zarządzania zanieczyszczeniami; technologie i produkty oczyszczające; towary odnoszące się do zarządzania procesami zapobiegania powstawaniu zanieczyszczeń. Szerzej na ten temat w (Wysokińska 2009: 943).
- ⁴ Obliczenia własne na podstawie danych z bazy UNCTAD.
- ⁵ Wnioski te wynikają z ekspertyzy pt. *Ocena szans Polski na międzynarodowym rynku wyrobów i usług środowiskowych*, wykonanej przez autorkę dla Ministerstwa Gospodarki w roku 2007.

Bibliografia

- ITC 1999. *Implications of World Trade Organization Agreements for International Trade in Environmental Industries*, ITC/284/2D/99-IX-TP.
- Komisja Wspólnot Europejskich 2004. *Komunikat: Stymulowanie technologii Zrównoważonego Rozwoju: Plan Działania w dziedzinie Technologii Środowiskowych dla Unii Europejskiej*, COM (2004) 38 wersja ostateczna.
- Komisja Wspólnot Europejskich 2005. *Sprawozdanie z realizacji Planu Działania w dziedzinie Technologii Środowiskowych w 2004 r.*, COM (2005) 16 końcowy, Bruksela.
- OECD 2007. *OECD Science, Technology and Industry Scoreboard*, OECD Publishing.

- Vikhlyaev, A. 2004. Environmental Goods and Services: Defining Negotiations or Negotiating Definitions?, w: *Trade and Environment Review 2003*, New York–Geneva: United Nations.
- WTO 1998. *Environmental Benefits of Removing Trade Restrictions and Distortions. Note by the Secretariat, Addendum, Committee on Trade and Environment*, WT/CTE/W/67/ADD.1.
- Wysokińska, Z. 2005. Foreign Trade in Environmental Products. The WTO Regulation and Environmental Programs. *Global Economy Journal*, vol. 5, nr 33, <http://www.bepress.com/gej/vol5/iss3/5>.
- Wysokińska, Z. 2009. The International Environmental Goods and Services Market: An Opportunity for Poland. *Polish Journal. of Environmental Studies*, vol. 18, nr 5.